

AKADEMICKÝ BULLETIN

Akademie věd
České republiky

e-magazín AV ČR 04 2022

Vědecké SPOLEČNOSTI

Jak fungují s podporou Akademie věd ČR

For
English,
click
here

Akademický sněm uvedl
priority předsednictví EU

Čeští astronomové řídí
dalekohled v Chile

Vydejte se za lovci mamutů
do Archeoparku Pavlov

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

v dubnovém čísle bychom vám rádi opět představili témata týkající se naší instituce. Patří k nim i činnost vědeckých společností, a to konkrétně Rady vědeckých společností ČR a Učené společnosti ČR. Přestože jsou samostatnými subjekty, Akademie věd ČR jejich činnost tradičně podporuje a činí tak s respektem i potěšením.

Rada vědeckých společností ČR sdružuje 87 společností s více než 28 tisíci členy. Vědecké společnosti spojují renomované odborníky z vysokých škol, Akademie věd ČR, resortních výzkumných ústavů a také studenty a zájemce o vědu. Mnohé z nich mají interdisciplinární charakter a dosah jejich působnosti je mezinárodní. Velmi často se vyjadřují k vědeckým, odborným i závažným společenským otázkám.

Mají nejen vědecký, ale i popularizační potenciál. Pořádají kongresy, přednášky, semináře, exkurze a výstavy, vydávají časopisy, knihy a sborníky, podporují výuku na všech stupních škol. Jejich činnost je natolik objemná, že Akademická rada AV ČR zřídila pro jejich podporu Komisi pro spolupráci s vědeckými společnostmi.

Zvláštní postavení má Učená společnost ČR. Její základnu tvoří významní vědci s výrazným a tvůrčím přínosem. Sdružuje více než 160 členů a jejím cílem je přispívat k svobodnému pěstování a rozvoji vědy.

Všem společnostem děkujeme za jejich záslužnou činnost a entuziasmus, s jakým pomáhají šířit vědecké poznatky. Sami se o síle tohoto elánu můžete přesvědčit v rozhovorech s předsedou Rady vědeckých společností ČR Lubomírem Hroudou a předsedou Učené společnosti ČR Pavlem Jungwirthem.

Markéta Pravdová

EDITORIAL

Úvodní slovo – Markéta Pravdová 2
členka Akademické rady AV ČR

KRÁTKÉ ZPRÁVY

Z Akademie 4

TÉMA

Vědecké společnosti nejsou uzavřené kluby
Úloha vědeckých společností je nezastupitelná: rozšiřují a rozvíjejí poznání, ale také se vyjadřují k aktuálním otázkám. Kam v současnosti směřují a jaký je jejich vztah k Akademii věd ČR? Více se dozvíte v rozhovorech s předsedou Rady vědeckých společností Lubomírem Hroudou a předsedou Učené společnosti Pavlem Jungwirthem. 8

TOPIC

Scientific societies are no private clubs
The role of Scientific societies is indispensable: they further and develop knowledge, but also comment on social issues. The President of the Council of Scientific Societies, Lubomír Hrouda, and the President of the Learned Society, Pavel Jungwirth, explain the aim of these organisations and their relationship to the Czech Academy of Sciences. 14

NÁZORY

(Naše) věda stojí za Ukrajinou
aneb Demokraté všech zemí, spojme se! 20

NAŠE MÍSTA

Místo, kde žili lovci mamutů 24

KNIHY

Nové knihy 26

Vědci se v nové knize ohlížejí
za dějinami experimentální botaniky 27

Magnesia Litera 2022: uspěla publikace
Jana Žďárka *Ohrožení hmyzem?* 27

SUMMARY

Věda fotogenická 28

#VĚDASTOJÍZAUKRAJINOU
WE SUPPORT UKRAINE!

Akademie věd
České republiky
Czech Academy
of Sciences

Návrh výdajů na vědu v příštím roce přesahuje částku 39 miliard korun

Rada pro výzkum, vývoj a inovace schválila 12. dubna 2022 návrh rozpočtu na vědu pro rok 2023 s výhledem na léta 2024 a 2025 a do roku 2029. Nyní jej předloží do meziresortního připomínkového řízení. První místopředseda Rady Pavel Baran potvrzuje, že návrh rozpočtu na rok 2023 respektuje vládou schválený střednědobý výhled: „Oproti tomu návrh na roky 2024 a 2025 je ambiciózní. Současně se však opírá o relevantní, mimo jiné makroekonomické, důvody a skutečnosti.“

Více se dočtete [zde](#) »

Slavnostní přednáška představila možnosti nukleární medicíny

Výzkum radionuklidů má za sebou fascinující vývoj. Jejich objev začali fyzikové, využití ale našly v technice, biologii a medicíně. Právě spojenci mezi fyzikou a lékařstvím poodhalila slavnostní přednáška Ondřeje Lebedy z [Ústavu jaderné fyziky AV ČR](#). Zájemci ji mohou zhlédnout na webových stránkách [České televize](#). V současné medicíně mají radionuklidy své nezastupitelné místo. Využívají se například při léčbě onemocnění štítné žlázy a nenahraditelné jsou také v léčbě různých typů karcinomu. Na jejich vlastnostech je postaveno celé jedno lékařské odvětví: nukleární medicína.

Více se dočtete [zde](#) »

Akademický sněm AV ČR projednal vědecké priority českého předsednictví

Zařadit se ve vědě a výzkumu mezi evropské premianty by mělo být v následujících letech jednou z priorit České republiky. Také proto se Akademie věd ČR zapojí do českého předsednictví v Radě Evropské unie. Cíle nejen v této oblasti představilo 59. zasedání Akademického sněmu. Za účasti premiéra Petra Fialy a ministryně pro vědu, výzkum a inovace Heleny Langšádlové jej 20. dubna 2022 hostil Národní dům na pražských Vinohradech. České předsednictví začíná 1. července 2022. Aktéři Akademického sněmu se také proto seznámili s oblastmi, ke kterým chce předsednictví z hlediska vědy a výzkumu směřovat. První z nich reaguje na očekávané potíže spojené s nedostatkem potravin a klimatickou změnou. Druhou oblastí je vývoj nízkoemisních a bezpečných řešení v energetice s důrazem na čistou jadernou energii. Poslední oblastí je odolná společnost. Zahrnuje sociologický a ekonomický výzkum, možnosti, jak zlepšovat důvěru ve státní instituce nebo zvyšovat odolnost společnosti před šířením dezinformací.

Více se dočtete [zde](#) »

Japonský velvyslanec předal Orientálnímu ústavu knihy o své zemi

Několik desítek nových knih ze současného Japonska doplnilo fondy Všeobecné knihovny Orientálního ústavu AV ČR. Knižní dar ústavu věnovala nadace Nippon Foundation a symbolicky jej 7. dubna 2022 předal japonský velvyslanec Suzuki Hideo. Všeobecná knihovna Orientálního ústavu AV ČR je přístupná nejen badatelům, ale komukoli z veřejnosti, kdo se zajímá o orientální témata. Darované knihy jsou napsané anglicky nebo japonsky a představují výběr ze všech možných témat a žánrů. „Najdete mezi nimi výtisky o společnosti, ekonomice, jazyce, geografii, ale i fikci. Nadace nám poskytla různorodou variaci publikací, jejichž cílem je přispět k pochopení Japonska. Ideální mohou být například pro studenty, kteří se zajímají o japonskou kulturu a společnost,“ vysvětluje vedoucí oddělení východní Asie Orientálního ústavu AV ČR Nobuko Toyosawa, která v Praze působí od roku 2017. *Moderní japonská kultura, Japonská diaspora* nebo *Premoderní Japonsko*. I takové tituly (v angličtině) lze najít v seznamu nových knih. K dispozici je i několik románů, například *A Tokyo Romance* od britsko-nizozemského spisovatele Iana Burumy. „Knižní dary jsou pro Orientální ústav velmi důležité, protože právě díky nim se nám daří postupně doplňovat knižní fond, a zaplňovat tak díru, která v něm nastala zhruba v sedmdesátých letech,“ říká ředitelka Orientálního ústavu AV ČR Táňa Dluhošová. V té době pracoviště z politických důvodů opustila většina dosavadních zaměstnanců, nebylo možné svobodně bádát ani nakupovat potřebnou literaturu. Veřejně přístupná knihovna má ve svých fondech více než 270 tisíc svazků a patří mezi největší v Akademii věd ČR. „Sbírký naší knihovny jsou rozděleny v zásadě do dvou částí. Jedna je určena pro odborníky a badatele a jde o materiály, které jdou do hloubky problematiky. Druhá část je ale vhodná i pro laickou veřejnost, jež se zajímá o orientální témata,“ doplňuje vedoucí Všeobecné knihovny Orientálního ústavu AV ČR Reysa Alenzuela. Knihovna je otevřena zájemcům za minimální poplatek, aktuální informace o možnostech návštěvy a výpůjček nabízejí [webové stránky knihovny](#).

Více se dočtete [zde](#) »

Naše vlajka v poušti Atacama: čeští astronomové řídí dalekohled v Chile

Vědci z ondrejovské observatoře Astronomického ústavu AV ČR modernizovali a převzali dalekohled E152 hvězdárny Evropské jižní observatoře La Silla v Chile. Řídit ho budou na dálku z Česka. E152 bude ve vesmíru hledat nové exoplanety a mezi nimi i planetu podobnou naší Zemi. Vědci se s ním plánují připojit do vesmírných misí Evropské kosmické agentury. „Dalekohled jsme dostali k užívání na deset let s možností prodloužení. Je to pro nás jedinečná příležitost,“ říká Petr Kabáth, vedoucí exoplanetární skupiny Astronomického ústavu AV ČR. „Můžeme přispět k novým objevům a také už nemusíme obrazně řečeno stát v dlouhé řadě na pozorovací časy u jiných dalekohledů. E152 je náš a můžeme si sami určovat, kdy a co budeme pozorovat,“ dodává. V observatoři La Silla byl dalekohled E152 (s průměrem primárního zrcadla 152 cm) v druhé polovině šedesátých let jedním z prvních, který začal zkoumat vesmír. Astronomové díky němu objevili a katalogizovali mimo jiné několik tisíc hvězd v naší galaxii. V roce 2003 byl dalekohled odstaven z provozu. O necelá dvě desetiletí později byli čeští vědci u toho, když se rozhodovalo o jeho dalším osudu. S Evropskou jižní observatoří se domluvili, že stroj opraví, modernizují a převezmou do vlastních rukou. Ve spolupráci s českou firmou ProjectSoft HK vyměnili celý řídicí systém a dalekohled automatizovali tak, aby ho bylo možné ovládat na dálku z Ondřejova.

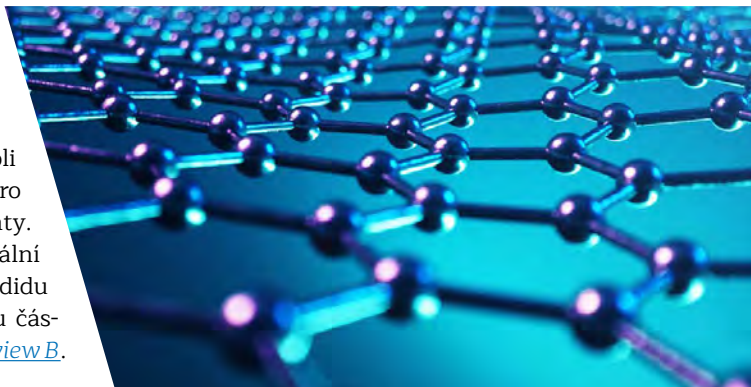
Více se dočtete [zde](#) »

Dvourozměrný materiál může částečně nahradit křemík

Křemík najdeme v telefonech, počítačích a jakékoli další elektronice. Je totiž základním materiálem pro výrobu polovodičů, z nichž se dělají jejich komponenty. Tento prvek však dosáhl limitů. Vědci z Ústavu fyzikální chemie J. Heyrovského AV ČR popsali vlastnosti jodidu chromitého – materiálu, který by mohl roli křemíku částečně zastoupit. Studii publikoval časopis [Physical Review B](#).

Více se dočtete [zde »](#)

Zemědělství ohleduplné k přírodě je možné, říká zpráva evropských vědců

Způsob, jakým funguje zemědělství, má v globálním měřítku negativní dopady na životní prostředí. Metody produkce potravin je třeba změnit, alternativou může být regenerativní zemědělství. O jeho možnostech vydala zprávu asociace [EASAC](#), sdružení Akademií věd členských států EU, Norska, Švýcarska a Spojeného království. Za Česko se na její přípravě podíleli vědci z [Botanického ústavu AV ČR](#).

Více se dočtete [zde »](#)

Čolky ohrožuje klimatická změna: brání se různou rychlostí metabolismu

Podobně jako u lidí, také u čolků jsou jedinci, kteří rychleji „spalují“, co snědí. Individuální odlišnosti v rychlosti metabolismu potvrdili vědci z [Ústavu biologie obratlovců AV ČR](#).

Zjistili, že čolci s rychlejším „spalováním“ jsou pohybově aktivnější a mají větší šanci sehnat potravu i partnera. Tato výhoda ale platí jen v prostředí s dostatkem zdrojů.

Více se dočtete [zde »](#)

Tři nositelé MSCA grantů míří na Fyzikální ústav a s nimi půl milionu eur

Do České republiky zamíří ze zahraničí 11 postdoktorandů. Uspěli s žádostí v programu Horizont Evropa Vynikající věda. Tři z nich spojí svůj kariérní růst s [Fyzikálním ústavem AV ČR](#). Na výzkum získali nositelé Marie Skłodowska-Curie Postdoctoral Fellowships 12,5 milionu korun. Individuální granty umožňují nadějným vědcům, aby se zapojili do výzkumu ve vybrané instituci a současně se profesně rozvíjeli díky personifikovaným školicím plánům. Podmínkou je, že opustí zemi, kde dlouhodobě působili. Evropský program totiž vznikl i jako obrana proti odlivu mozků – žadatelé jej mohou proto využít jako návratový grant.

Více se dočtete [zde »](#)

VĚDECKÉ SPOLEČNOSTI nejsou uzavřené kluby

Vědecké společnosti nejsou uzavřeným spolkem, jak by se mohlo zdát. Jejich úloha je nezastupitelná: rozšiřují a rozvíjejí poznání, ale také se vyjadřují ke společenským otázkám. **Kam směřují a jaký je jejich vztah k Akademii věd ČR, vysvětlují předseda Rady vědeckých společností ČR Lubomír Hrouda a předseda Učené společnosti ČR Pavel Jungwirth.**

Vědecké společnosti vytvářejí prostor, v němž se setkávají zájemci o příslušný obor – ať už akademici, vysokoškolští učitelé a studenti nebo laičtí nadšenci. Zastřešující a podpůrnou organizací je pro ně již více než tři desítky let Rada vědeckých společností. Sdružuje 87 společností z přírodovědných, lékařských, společenskovědních i technických oborů. Členská základna o velikosti středně velkého města čítá 28 tisíc členů.

PRACUJ TAK, ABYS BYL UŽITEČNĚJ

Rada vědeckých společností vznikla v roce 1990. Sdružování odborníků, kteří se hlásí k příslušné vědní disciplíně, má ale mnohem hlubší kořeny. Už před 150 lety se u nás sjednocovali například matematici a fyzikové, později také astronomové či botanici.

Lubomír Hrouda dlouhá léta působí v České botanické společnosti, vstoupil do ní už v roce 1965, tehdy ještě jako vysokoškolák. Od roku 2014 vede Radu vědeckých společností, svůj mandát obhájil ve volbách v dubnu 2022. S jakými ambicemi ji povede v dalším období?

! Rada vědeckých společností vstoupila v roce 2020 do třicátého roku existence. Jak rozvíjela své aktivity v období, co stojíte v jejím čele?

Vrátím se krátce do minulosti. Nejtěžšímu, nikoli ale nejhoršímu období čelila na konci roku 1990, kdy vznikla. Rád bych proto připomněl své předchůdce Jaroslava Valentu (1990–2002) a Ivo Hána (2002–2013) – mimořádně vzdělané džentlmeny. Profesor Valenta byl biomechanik, mně oborově vzdálený technik – když mi ale vyprávěl o výzkumu a spolupráci s lékaři v Japonsku a jinde, jak navrátit poškozeným lidským končetinám pohyb, cítil jsem jeho

velké uspokojení z užitečnosti výzkumu. Profesor Hána byl noblesní člověk, „řemeslem“ epidemiolog a imunolog, který půlku života strávil v tropech, ordinoval do osmdesáti let a Radě se věnoval ještě déle.

! Pokračujte, prosím...

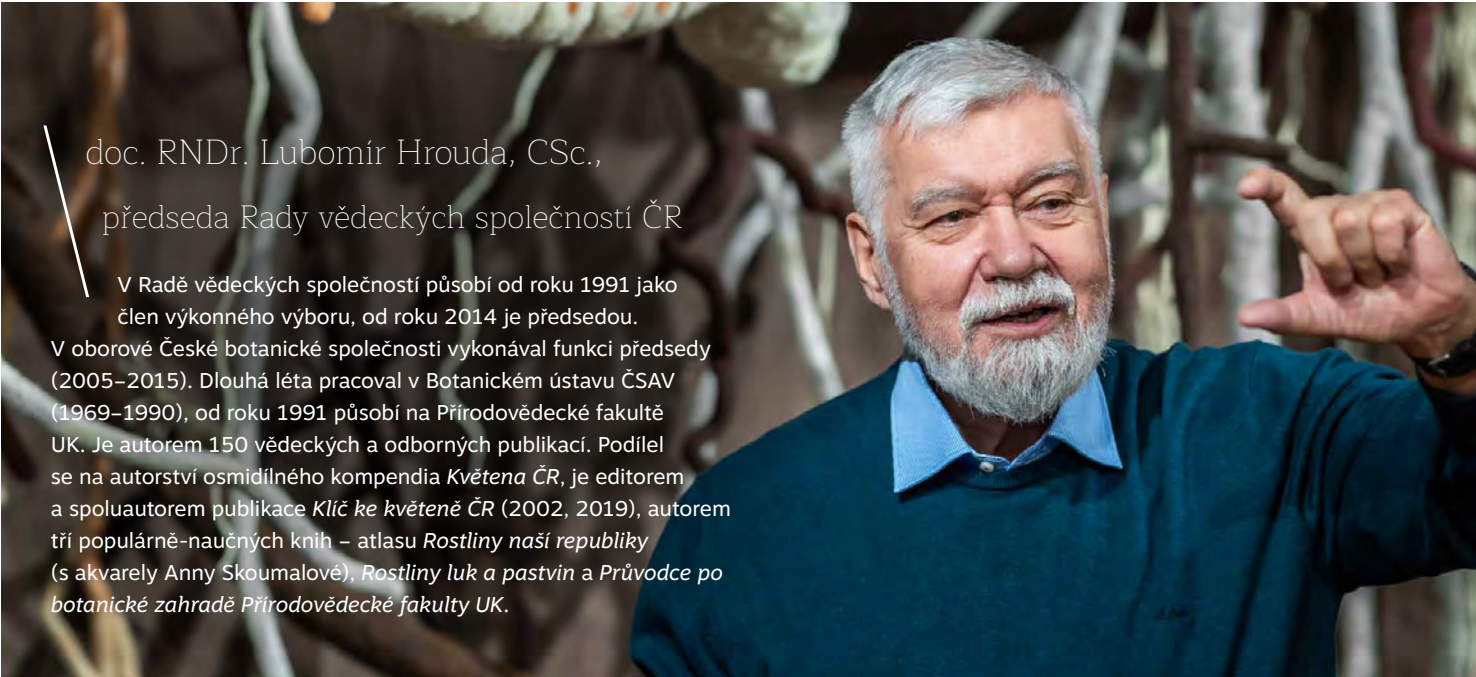
Radu tvořilo okolo padesáti společností při Československé akademii věd – zejména z klasických vědních oborů přírodních i společenských věd. Po svém zvolení jsem nastoupil do rozjetého vlaku. Kvalita byla dána. Snažil jsem se věci vylepšit, „rodinu RVS“ rozšířit a přitom zachovat její úroveň. Dnes je nás o pár desítek víc – a žádná druhá liga.

! O jaké společnosti jste se rozšířili?

Uvedu příklady z oborů, jimž více rozumím. Před několika lety mezi nás vstoupila Česká ornitologická společnost, která má více než šest tisíc členů. Vlajkovou lodí jejich aktivity je mezinárodní spolupráce vědců a „birdwatcherů“. Před třemi lety jsme přijali Českou pedologickou společnost, která se zabývá úžasnou materií půdní diverzity – vědou, jež nemá vlastní ústav ani katedru na některé z renomovaných univerzit, natolik je multidisciplinární.

! Léta jste působil v České botanické společnosti. Jak na toto období vzpomínáte?

Členem jsem od roku 1965 – tedy skoro padesát sedm let. Vstoupil jsem do ní jako vysokoškolák. Nebyl jsem ani uctivým studentem, ani uctivým elémem vědy, jakkoli jsem vzhledem k věku nic jiného než elév nebyl. Ve společnosti působili většinou univerzitní učitelé, vědci z Akademie, spousty studentů, středoškolských učitelů – dnes už bohužel skoro vymřeli – a další „liebhaberi“ bez ohledu na občanské

doc. RNDr. Lubomír Hrouda, CSc.,
předseda Rady vědeckých společností ČR

V Radě vědeckých společností působí od roku 1991 jako člen výkonného výboru, od roku 2014 je předsedou.

V oborové České botanické společnosti vykonával funkci předsedy (2005–2015). Dlouhá léta pracoval v Botanickém ústavu ČSAV (1969–1990), od roku 1991 působí na Přírodovědecké fakultě UK. Je autorem 150 vědeckých a odborných publikací. Podílel se na autorství osmidílného kompendia *Květena ČR*, je editorem a spoluautorem publikace *Klíč ke květeně ČR* (2002, 2019), autorem tří populárně-naučných knih – atlasu *Rostliny naší republiky* (s akvarely Anny Skoumalové), *Rostliny luk a pastvin* a *Průvodce po botanické zahradě Přírodovědecké fakulty UK*.

povolání. Člověk se mohl každého, podotýkám, že v hlubokém socialismu, na cokoli zeptat a dostalo se mu odpovědi. Dnes to zní možná absurdně, ale cítil jsem se mezi svými, jakkoli i na svou fakultu vzpomínám rád.

! Vydrželo vám zaujetí, když jste se stal předsedou?

Tenhle pocit mi zůstal. Vést takovou „sešlost“, když se naskytne příležitost, je požitek, a jakkoli se na práci společnosti podílím už jen drobně, jde pořád o potěšení. S Českou botanickou společností jsem jako předseda zažil i sté výročí, které rámoval mezinárodní sjezd. Na co ale budu vzpomínat nejvíce? Společnost pořádá od roku 1957 pro členy a zájemce týdenní terénní kurz studia rostlin a vegetace. Od roku 1977 se s gusem podílím na jeho vedení, tuším, že jsem „chyběl“ asi třikrát, a letos už se zase těším.

! Jak zasáhla aktivita Rady covidová pandemie?

Jako každého. Nikdo si nedovedl takové omezení styku představit. První rok byl krušný. Neuměli jsme všichni komunikovat online. Pro pedagoga mého věku šlo zpočátku o noční můru i v povolání. Naštěstí jsme vše zvládli, finance za neuskutečněné aktivity se daly vrátit. Když srovnám výroční zprávu za léta 2020 a 2021, je patrné, že většina společností se dokázala po počátečním přešlapování „zhybridizovat“ a uspořádat mimořádná setkání. Ale upřímně: zažít bych to už nechtěl. Navzdory výsledkům je to takové „mimolidsky sterilní“. Člověk je trojrozměrná osobnost do trojrozměrného prostoru.

! Kolik společností Rada sdružuje? Jaký je jejich smysl a záměr?

V současnosti ji tvoří osmdesát sedm společností. Poslední dvě jsme přijali na online plenárním zasedání v roce 2021. Možná si ale pro odpověď na vaši otázku vypůjčím část z výroční zprávy. Společnosti plní úlohu oborových jednotících platform. Ve většině oborů jsou institucemi, které spojují odborníky z vysokých škol, Akademie věd, resort-

ních výzkumných ústavů a studenty všech stupňů. Mnohé mají interdisciplinární charakter, některá vědecká zaměření nemají zastoupení v akademických či jiných vědeckých institucích. Jiné spojují odbornou veřejnost s mezinárodními vědeckými organizacemi.

! Jak se může společnost do rodiny RVS začlenit?

Již jsem hovořil o „základu“ společností, které k nám dobrovolně přešly v průběhu let 1990 a 1991. Do té doby byly v gesci Komise pro organizaci vědeckých společností – KOVS při Československé akademii věd. Tyto společnosti existují desítky let a nemalá část už překročila sté jubileum. Každoročně ale projevuje zájem několik dalších. Přijímání nových je výlučnou záležitostí nejvyššího orgánu Rady – plenárního zasedání. Abychom ale zachovali kvalitu, přijal výkonný výbor v roce 2009 kritéria pro posuzování zájemců.

! Můžete je jmenovat?

Důležitá je pro nás nejen kvalita v příslušném oboru, ale i další náležitosti. Společnost musí mít finanční zajištění prostřednictvím členských příspěvků, právní subjektivitu jako „zapsaný spolek“, její činnost se musí týkat vymezeného vědního odvětví, které se liší od ostatních společností v Radě. Žádosti se zasílají dvěma oborově příbuzným společnostem k posouzení. S výsledkem se seznámí plenární zasedání, na němž se uchazeč představí. Vráťím se ale ještě k financím – společnosti se mohou ucházet o dotace na činnost maximálně ve výši sedmdesáti procent nákladů, zbytek financí musí tvořit vlastní prostředky.

! Čím je Rada pro společnosti prospěšná?

Rada funguje jako „převodní páka“ mezi Akademií věd a společnostmi – zejména v dotační politice. Rovněž slouží jako společná platforma pro vzájemnou komunikaci. Reprezentantem je volený výkonný výbor sestávající paritně z vědních oborů přírodovědných i společenských. Společnosti si jej volí na plenárním zasedání – lidověji „valné hromadě“.

Po třiceti letech je Rada zakotveným subjektem majícím jasné vztahy s Akademií věd i se všemi společnostmi. Slovem „vize“ obvykle člověk míní, že by měl svou činnost dělat ještě lépe než dosud. Možná překvapím: mým prvním přáním je, aby všechno fungovalo tak dobře jako dosud.

Lubomír Hrouda, předseda Rady vědeckých společností ČR

! Jak s tolika společnostmi komunikujete?

Statutárním zástupcem Rady je předseda. Krkem a údy je ale sekretariát s tajemnicí Ludmilou Němcovou, která ví, že společnosti je třeba trochu „honit“ a že „prodlevy“ jsou na trati mezi všemi „statutáry“ a výkonnými sekretariáty či osobami. Jako bývalý předseda České botanické společnosti vím, jak je důležité mít pamětlivé spolupracovníky.

! Přejděme ke vztahu s Akademií věd. Podílí se na financování Rady?

Rada je od roku 2019 zapsaným spolkem, vlastně jednou ze společností, které sdružuje. Předtím byla svým způsobem součástí Akademie věd – dokonce do Rady nějaký čas patřila i Učená společnost. V budově na Národní sídlil sekretariát, jeho pracovníci byly zpočátku zaměstnankyněmi Střediska společných činností, posléze Kanceláře Akademie věd.

! Co se změnilo?

Po roce 2016 se začalo projevovat určité právní a ekonomické vakuum v dotační politice. Dotace v podstatě vyplácela Akademie věd ostatním společnostem – tedy cizím subjektům. Kromě toho šlo o jistou dvojkolejnost: dotace na vědeckou, odbornou, popularizační či organizační činnost, na nichž se společnosti musejí podílet zčásti vlastními zdroji, byly vypláceny prostřednictvím Rady. Dotace na členství či spolupráci s mezinárodními organizacemi, v nichž je okolo osmdesáti procent našich společností, vyplácela rovnou Akademie věd.

! Jaká je situace dnes?

Jsmo samostatným právním subjektem. Akademie věd podporuje Radu vědeckých společností formou projektu na činnost ve výši sto procent, protože Rada nemá vlastní členskou základnu. Rada poté komunikuje s ostatními společnostmi

a podává výroční i účetní zprávu. Styčným článkem je Komise pro spolupráci s vědeckými společnostmi při Akademické radě, které předsedá Markéta Pravdová. Rád bych zdůraznil, že jakkoli vypadá struktura vzájemné komunikace složitě, pracovní i mezilidské vztahy jsou nejlepší, jaké pamatuji.

! Na konci dubna jste opět uspěl ve volbách do výkonného výboru. S jakou vizí Radu povedete?

Po třiceti letech je Rada zakotveným subjektem majícím po osamostatnění jasné vztahy jak s Akademií věd, zejména s její Akademickou radou, tak se společnostmi. Slovem „vize“ obvykle člověk míní, že by měl svou činnost dělat mnohem lépe než dosud. Možná překvapím: mým prvním přáním je, aby všechno fungovalo tak dobře jako dosud.

! Co tím myslíte?

Společnosti nejsou ani vědecký ústav, který má v popisu práce být nejlepší, ani vysoká škola, jež logicky chce mít co nejvíce absolventů na významných postech po celém světě. Jsou „mezičlánkem“, často i na mezinárodní úrovni, jenž spojuje lidi, které něco v příslušném oboru baví, kdy spolupráce není subordinační a kdy se každý rád od druhého něco učí. Dospěl jsem v normalizaci, pracoval v Akademii věd v individualizovaném kolektivu a pořád mi něco chybělo. Pochopil jsem to, vlastně najednou, po převratu, souběžně s přechodem na vysokou školu. Moje maminka říkala: „Pracuj tak, abys byl užitečnej.“ Od té doby to mám v sobě. Myslím si, že trochu znám chod Rady i společností a samozřejmě i vědy a učení. Jistě jsou lepší vědci a lepší učitelé. Naše „sociální bublina“ má asi tři hlavní vášně: vědu, výuku, popularizaci. Jak už jsem řekl, vědecké společnosti jsou jakýmsi „průsečíkem“ těchto aktivit. Zachovat kvalitu tohoto průsečíku, přátelství a vzájemnou úctu, protože bez nich nejde pořádně nic dělat, je moje „užitečná“ vize... •

VĚDA, VÝUKA, POPULARIZACE

Rada vědeckých společností ČR v současnosti koordinuje 87 vědeckých společností z přírodovědných, lékařských, společenských a technických oborů, což představuje více než 28 tisíc členů. Společnosti jsou jedinou institucí spojující odborníky z vysokých škol, Akademie věd ČR i resortních výzkumných ústavů. „Vědecké společnosti mají úctyhodný rozsah činností, kam patří mezinárodní vědecké konference, odborná periodika, akce pro školy všech stupňů včetně středoškolských olympiád, ale i knižní monografie, výstavy a přednáškové aktivity,“ říká předsedkyně Akademie věd ČR Eva Zažímalová a vyzdvihuje důležitost vědeckých společností zejména pro mezinárodní spolupráci.

prof. Mgr. Pavel Jungwirth, DrSc.,
předseda Učené společnosti ČR

Působí jako vedoucí skupiny molekulového modelování v Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR. Od roku 2020 vede Učenou společnost ČR, jeho mandát vyprší v květnu 2022. Dlouhodobě pracoval na univerzitách v USA, Izraeli, Švýcarsku nebo Finsku. Je editorem amerického časopisu *Journal of Physical Chemistry* a nadšeným popularizátorem vědy. Zabývá se zejména modelováním interakcí iontů s biomolekulami v roztocích.

MALÉ SVĚTÝLKO RACIONALITY A VĚDY

V Česku působí mnohé odborné společnosti. Učená společnost je ale jediná, která zastřešuje přírodovědecké a společenskovědní obory bez rozdílu. Jednotlivé členy nespojuje obor, ale povolání vědce. Posláním je podporovat svobodnou vědu a šířit její poznatky.

Pavel Jungwirth z Ústavu organické chemie a biochemie AV ČR vede Učenou společnost už dva roky. Jeho předsednictví poznamenala pandemie, přesto ale dokázal dveře této organizace pootevřít veřejnosti. Učená společnost by podle něj měla hrát především roli autority, která nastolí společenskou debatu, aniž by sama říkala, co je správné. Jak hodnotí své působení na její nejvyšší pozici? Kam by měla Učená společnost směřovat a jak vnímá vztah mezi ní a Akademií věd ČR? V květnu jeho předsednictví končí, a tak může bilancovat.

! Patříte mezi renomované české vědce. Jak se úspěšný fyzikální chemik stane předsedou Učené společnosti? Byla to dlouhá cesta?

Aby se někdo stal předsedou, musí být nejprve členem. Navíc je dobré, když si také něco ve Společnosti odslouží. Učená společnost má reprezentovat významné vědce, takže úspěšná vědecká kariéra jako taková jednoznačně pomůže. Členem jsem od roku 2009, předsedou od roku 2020. Vždy jsem se snažil posouvat ji o kousek dál. Jenže pouze jako spolujezdec řídit auto nemůžete. Proto jsem se před pár lety rozhodl, že budu kandidovat na předsedu a že se pokusím stát se pomyslným řidičem.

! Nenarušuje práce předsedy vaši kariéru vědce?

Tohle si pečlivě hlídám. V určitém věku totiž začne vědec nabírat administrativní pozice a jednoho dne zjistí, že se už ničemu jinému nevěnuje. Učená společnost je ale tak trochu „spolek zahrádkářů“. Může se zdát, že jsem předsedou velké organizace, ale opak je pravdou – tolik času její vedení skutečně nezabere. Tedy popravdě, nakonec zabralo více času, než jsem čekal. Rozhodně to ale není práce na plný úvazek jako post ředitele ústavu nebo předsednictví Akademie věd. Navíc na to, že jde o administrativní pozici, jde o poměrně tvůrčí práci. Nabízí velkou volnost, což je další důvod, proč mě působení v Učené společnosti baví.

! Máte tedy dost času, abyste se věnoval výzkumu. Co vás více motivuje a baví? Předsednictví, nebo práce vědce?

Samozřejmě především má vlastní práce. Kolegům z Učené společnosti to ale neříkejte.

! V časopisu A / Věda a výzkum jste o sobě prozradil, že jste „věčný showman“. Jak se takový postoj promítá do prostředí, které se váže k seriózním a konzervativním vědeckým hodnotám? Nebo Učenou společnost tak striktně nevnímáte?

Mým stylem je o vážných věcech mluvit spíše nevázně. Samozřejmě beru Společnost velmi vážně, ale nechci, aby to tak vyznělo. Máte ale v něčem pravdu. Učená společnost dříve působila jako trochu uzavřený džentlmenský klub. Na tom v principu nebylo nic špatného. Nicméně jedním z bodů mého

Snažím se, aby se členstvo Učené společnosti trochu omladilo. Je to vlastně úžasné: jde o poslední spolek, kde si v šestapadesáti letech mohu připadat mladý. Je ale třeba říci, že se duch Učené společnosti mění. Postupně totiž odcházejí lidé, kteří ji v roce 1994 založili – a s nimi mizí i jakýsi zakladatelský étos. Z mého pohledu je právě nyní správný čas, aby nastoupila mladší generace, která zajistí dlouhodobý běh.

Pavel Jungwirth, předseda Učené společnosti ČR

předsednického programu bylo pootevřít dveře veřejnosti a dát o našich aktivitách více vědět – a v tomto ohledu je showmanství trochu potřeba. Veřejnost nezaujme, když budeme ukazovat, jak moc jsme seriózní a jak všemu rozumíme.

! Co bylo vedle popularizace vaším cílem?

Popularizace byla určitě nejdůležitější – nabídnout přednášky, diskuze, být více v kontaktu s veřejností. Naším záměrem je vytvořit prostor pro podnětnou debatu a udržet její racionální mantinely, což myslím dovedeme – ačkoli to občas bývá obtížné. Věřím však, že pomyslné mantinely jsou dostatečně široké i pro jiné zajímavé názory, které třeba nemusejí být v souladu s tím, co si osobně myslím. V roli předsedy se nyní hodně věnuji i vnitřnímu životu Učené společnosti – dříve jsem jej trochu odsouval na vedlejší kolej. V posledních měsících tenhle dluh splácím.

! Pomáhá vám předsednictví v Učené společnosti také profesně – třeba zviditelněním vašeho oboru?

Jednoznačně jde o značku, která má určitou vážnost. Když se řekne, že nějakou debatu pořádá Učená společnost, obvykle přijde více lidí. Navíc se naše akce mohou konat v reprezentativních prostorách Akademie věd na Národní třídě. Jasně že i bohoslužby se mohou konat pod širým nebem. Když je ale pořádáte v honosné katedrále, působí jinak. Má to zkrátka lepší fazónu.

! Jaký je vztah Učené společnosti k Akademii věd?

Nejsme společností pod hlavičkou Akademie věd, nepatříme k žádné z jejích vědeckých institucí. Na druhou stranu

se o nás stará jako „máma“. Jsme jako zmínění „zahrádkaři“ – z velké části žijeme z členských příspěvků a podpory od Akademie věd. Samozřejmě máme i jiné sponzory, od Akademie věd ale dostáváme okolo dvou milionů korun ročně, což není málo. Navíc nám dovoluje, abychom se scházeli v jejich prostorách a propůjčuje nám techniku, což je k nezaplacení. Skutečně ji vnímám jako hodnou mámu, která nám do toho, co děláme, příliš nemluví. Ideální rodičovský vztah. Ačkoli o nás pečuje, nevnímá nás jako dceřinou společnost, což je důležité. K naší činnosti potřebujeme být rozkročení: ať už jde o vysoké školy, či další vědecké instituce. Myslím, že je soužití nastaveno skvěle a všem předsedům a předsedkyním Akademie věd patří náš dík.

! Jak se mohou vědec či vědkyně stát členem Učené společnosti? Musí mít určitý věk, postavení či renomé?

Tak, že si jej stávající členové zvolí. V ideálním případě by se nemělo stát, že by nám po ulicích pobíhal významný vědec nebo popularizátor, který není naším členem. Věkový limit není, takoví lidé jsou ale obvykle starší, mladých tolik není – nejmladšímu bylo tuším čtyřicet. Nejstarším byl astronom Luboš Perek, který zemřel předminulý rok ve věku sto jedna let. Stovku s námi oslavil v plné síle. Snažím se, aby se členstvo trochu omladilo. Je to vlastně úžasné: jde o poslední spolek, kde si v šestapadesáti letech mohu připadat mladý. Je ale třeba říci, že se duch Učené společnosti mění. Postupně totiž odcházejí lidé, kteří ji v roce 1994 založili – a s nimi mizí i jakýsi zakladatelský étos. Z mého pohledu je právě nyní správný čas, aby nastoupila mladší

UČENÁ SPOLEČNOST ČR NAVAZUJE NA NEJLEPŠÍ TRADICE

Česká věda přišla v roce 1952 o svobodně zvolenou vědeckou reprezentaci, jak ji představovali členové Královské české společnosti nauk, která vznikla na konci 18. století, nebo České akademie věd a umění (1890). Mnozí z nich sice přešli mezi akademiky či členy-korespondenty nově vzniklé Československé akademie věd, šlo však o grémium s výrazně politickým zadáním, jež zaniklo po roce 1989. Snaha významných českých vědců v čele s Otto Wichterlem vedla v roce 1994 k založení Učené společnosti jako nové organizace reprezentující českou vědu a navazující na její nejlepší tradice.

generace, která zajistí dlouhodobý běh. To byl také jeden z mých cílů, aby společnost získala určitou „samoomlázovací“ schopnost – dát ji do pohybu.

! Podařilo se vám to?

Do jisté míry. Mé předsedování mělo dlouho podobu krizového managementu. Do funkce jsem nastoupil během pandemie a chvíli to vypadalo, že veškeré aktivity přerušíme. Naštěstí se tak nestalo. Přešli jsme částečně do virtuálního prostoru a podařilo se nám uspořádat mnoho veřejných debat a přednášek. Čtenáři si je mohou pustit na [YouTube kanálu Učené společnosti](#). Nyní se vracejí také větší akce. Například v květnu pořádáme po valném shromáždění sympozium na téma budoucnost energetiky. Navíc se nám povedlo vyjít i mimo český rybník. Navázali jsme kontakty například s Akademií věd a literatury v německé Mohuči. Zdejší odborníci nám pomáhají s přípravou zmíněného sympozia. Samozřejmě je přístupné veřejnosti, takže kdokoli, koho téma energetiky zajímá, je vítán. Zviditelnit naše aktivity nám v určitém smyslu pomohla i pandemie. Mnoho odborníků z Učené společnosti poskytovalo médiím cenné komentáře, což vnímám jako velký přínos.

! Když už jsme u médií. Nemyslíte, že jsou v nich vaše aktivity trochu upozaděné?

Dřív tomu tak možná bylo. Učená společnost byla v tomto směru poměrně uzavřená. Dnes jsme aktivní na sociálních sítích a s médií spolupracujeme. Je to primárně zásluha Ondřeje Vrtišky, šéfredaktora časopisu *Vesmír*, který nám dělá piár. Navíc máme naši, řekl bych už kmenovou moderátorku Kateřinu Polákovou z redakce vědy České televize, která je naší tváří během debat. Učená společnost tak získává osobnosti, s nimiž si ji mohou lidé spojit. Nechceme ale chodit do televize jen kvůli popularitě. Je třeba dělat dostatečně poutavé věci a média si nás najdou.

! Nabízíte politikům třeba odborná stanoviska a expertizu?

V případě předchozí vlády jsme o tom ani neuvažovali. Nyní po dlouhých letech zveme na naše valné shromáždění předsedu vlády, ministra školství, mládeže a tělovýchovy i ministryni pro vědu, výzkum a inovace. Jednoznačně jde o velkou příležitost. Doufám, že náš další předseda Libor Grubhoffer, který je aktuálně místopředsedou, ji využije. Má lepší kontakty na politiky a je v tomto směru reprezentativnější než já. Samozřejmě mu nechci říkat, co má dělat, ale rozhodně jde o velké téma. Nastal totiž vhodný čas, zdá se, že politici mají vůli naslouchat. Věřím, že se prokážeme jako spolehliví a dobří partneři.

! Za necelé dva roky oslaví Učená společnost třicet let své existence. Jak vidíte její budoucnost?

Pozitivně. Podle mého to máme dobře rozjeté – přecházíme od džentlmenského klubu k otevřené společnosti. Za sebe bych byl rád, kdyby se postupem času podařilo Učenou společnost omladit, a zároveň ještě rozšířit její mezioborovost. K tomu ostatně slouží – k setkávání, spolupráci a výměně názorů ze všech oborů vědění. Také si myslím, že bychom měli být v budoucnu více vidět, protože věřím, že máme co ukázat. Co se týče širšího působení, před nějakou dobou jsme se přihlásili k programu učených společností ve světě, že budeme konkrétní činností šířit ideu humanitní demokracie a obhajovat racionalitu, pravdu a lidská práva. Společnou snahou se nám například podařilo dostat z vězení některé iránské vědce. Také jsme poslali na pomoc Ukrajině docela dost peněz, což mělo slušný ohlas. Tímto směrem bychom měli pokračovat. Budu rád, když budeme dále plnit svou společenskou roli a poskytovat prostor pro podnětné diskuze. Jinak řečeno, jestliže bude Učená společnost světýlkem racionality, vědy a svobodné diskuze, bude to jen dobře. Kdo jiný by v tom měl jít příkladem? •

**VĚDA
NA DOSAH**

Poslouchajte podcast
Akademie věd ČR

Google Podcasts Spotify Apple Podcasts

Více než...
30
EPIZOD
900
MINUT
85 000
POSLECHŮ

SCIENTIFIC SOCIETIES

are no private clubs

Scientific societies are no private clubs, as one might think. Their role is indispensable: they further and develop knowledge, but also comment on social issues. **The President of the Council of Scientific Societies, Lubomír Hrouda, and the President of the Learned Society, Pavel Jungwirth, explain the aim of these organisations and their relationship to the Czech Academy of Sciences.**

Scientific societies create a space where those interested in a particular field – whether academics, university teachers and students, or even amateur enthusiasts – can meet. The Council of Scientific Societies has been an umbrella and supporting organisation for scientific societies for more than three decades. It brings together 87 societies from the natural sciences, medicine, social sciences, and engineering. The membership base, the size of a mid-sized town, numbers 28,000 members.

MAKE YOURSELF USEFUL THROUGH YOUR WORK

The Council of Scientific Societies was established in 1990, but the tradition of experts in particular scientific fields associating dates back much further. As early as 150 years ago, mathematicians and physicists, for instance, and later also astronomers and botanists, were already forming societies in the Czech lands.

Lubomír Hrouda has been active in the Czech Botanical Society for many years, having joined it in 1965 when he was still a university student. He has headed the Council of Scientific Societies since 2014, defending his mandate in the elections in April 2022. With what vision will he lead it into the next term?

\ The Council of Scientific Societies entered its thirtieth year of existence in 2020, and you have been its president since 2014. How has it developed its activities since you've been at its helm?

Let us briefly go back in time. The most difficult – but not worst – period the Council (CSS) faced was at the end of 1990, when it was founded. I would therefore like to mention my predecessors, Jaroslav Valenta (act. 1990–2002) and Ivo

Hána (act. 2002–2013) – two exceptionally well-educated and kind-hearted gentlemen. Professor Valenta was a biomechanic, a technical profession far removed from my own, but whenever he told me about his research and projects with doctors in Japan and elsewhere on how to restore mobility to damaged human limbs, he evidently felt great satisfaction at the usefulness of the research. Professor Hána was a refined individual, an epidemiologist and immunologist “by trade” who had spent half his life in the tropics, practiced medicine until he was eighty, and was involved with the Council well beyond that.

\ Please continue...

At the time, the Council consisted of about fifty scientific societies affiliated with the Czechoslovak Academy of Sciences – mainly in the classic fields of natural and social sciences. After being elected President, it was like jumping onto a moving train. The standard was set, which I tried to maintain while improving things and expanding the “CSS family”. Today, there are a few dozen more of us – and no minor league players, either.

\ Which societies have joined the Council?

I will give examples from fields I am more familiar with. A few years ago, the Czech Society for Ornithology, which has more than six thousand members, joined our ranks. The international cooperation between researchers and amateur birdwatchers can be considered the flagship of its activities. Three years ago, we accepted the Czech Society of Soil Science, which concerns itself with the fascinating substance of soil diversity – a scientific field which isn't represented by any institute or department of its own at any of the renowned universities – that's how multidisciplinary it is.

Assoc. Prof. Lubomír Hrouda

President of the Council of Scientific Societies

He has served as an executive board member of the Council of Scientific Societies since 1991 and as President since 2014. Between 2005–2015, he was President of the Czech Botanical Society. For many years, he worked at the Institute of Botany of the Czechoslovak Academy of Sciences (1969–1990). Since 1991, he has been working at the Faculty of Science at Charles University. He has written over 150 scientific and academic publications. He co-authored the eight-volume compendium *Květena ČR*, edited and co-authored the publication *Klíč ke květeně ČR* (2002, 2019), and authored three popular science books: *Rostliny naší republiky* (with watercolour illustrations by Anna Skoumalová), *Rostliny luk a pastvin*, and *Průvodce po botanické zahradě Přírodovědecké fakulty UK*.

For many years, you were active in the Czech Botanical Society (CBS). How do you remember your time there?

I've been a member since 1965 – almost fifty-seven years now. I joined when I was at university. I was neither a respectful student nor a respectful novice of science – though, because of my age, I could be considered nothing else. The CBS was made up mostly of university professors, researchers from the Academy, students, high school teachers – sadly most of them gone now – and other enthusiasts regardless of their vocation. You could ask anyone anything (though I must point out this was during deep socialism) and get an answer. Today it might sound absurd, but I felt like I was “among my own”, however fondly I also remember my time spent at university.

Did your enthusiasm last when you became President of the CBS?

The feeling stayed with me. To lead such a “gathering”, when the opportunity arises, is a delight, and as little as I now contribute to the activities of the Society itself, it still remains a delight. As President of the CBS, I also experienced its centenary, marked by the International Congress. But what will I remember most? Since 1957, the CBS has organised a week-long field course for members and interested parties to study plants and vegetation. I've been involved in organising it since 1977. I believe I've only had about three “absences” in total, and I'm looking forward to attending again this year.

How has the covid-19 pandemic affected the activities of the Council?

The same way as everyone else. None of us could've ever imagined such restriction of contact. The first year was tough. Not all of us knew how to communicate online. For

an academic my age, it was initially a nightmare – professionally, too. Fortunately, we all managed in the end, and it was possible to recover the funding for cancelled activities. When you compare the 2020 and 2021 annual reports, it's evident that after an initial trial-and-error period, most of the societies were able to “go hybrid” and hold exceptional events. But honestly, I wouldn't want to experience it again. Despite the results, it still has this air of “extra-terrestrial sterility”. We humans are three-dimensional beings; we belong in the third dimension.

How many societies are affiliated with the Council? What is their aim and purpose?

The Council currently comprises eighty-seven societies. We accepted the last two during our online plenary session in 2021. But to answer your question, I think I'll borrow a section from our annual report. The societies take on the role of field-unifying platforms. For most fields, they comprise institutions that bring together experts from universities, the Academy, departmental research institutes, and students at all levels. Many are interdisciplinary in nature; some scientific fields are not represented by academic or other research institutions. Others connect the community of experts with international research organisations.

How can a scientific society join the CSS “family”?

I've already spoken about the “core” of societies that joined us in 1990–1991. Until then, they were under the jurisdiction of the Committee for the Organisation of Scientific Societies (KOVŠ) at the Czechoslovak Academy of Sciences. These societies have been here for decades, and quite a few have already celebrated their centenary. But every year, additional ones show interest in joining. The admission of new societies is overseen exclusively by the highest body of the Council – the plenary session. In order to maintain our

standard, the executive board adopted a set of assessment criteria in 2009.

▮ Could you please name the criteria?

For us, it's not only quality in the relevant field that's important, but other factors as well. The applying society must have financial means secured via membership fees, legal status as a "registered association", and its activities must relate to a definable field of science which is distinct from that of other societies in the Council. Applications are assessed by two societies with similar fields. The assessment is then sent to the plenary session at which the applying society presents itself. But let me briefly return to funding. Societies can apply for grants to cover up to seventy percent of their costs of operations; the rest of the funding must come from their own resources.

▮ How does the Council benefit its affiliated societies?

The Council functions as a "gearshift" between the Czech Academy of Sciences and societies – especially regarding grant policy. It also serves as a platform for mutual communication. The Council is represented by an elected executive board consisting equally of delegates from the fields of natural and social sciences. The societies elect the board at the plenary session – more popularly known as the "general assembly".

▮ How does the Council communicate with so many members?

The President is the statutory representative of the Council. But it's the secretariat with secretary Ludmila Němcová who have their hand on the wheel. She knows best that the societies sometimes need a bit of urging and that frequent "delays" occur on the way between the statutory organs and the executive secretariats or staff. As the former President of the Czech Botanical Society, I know how important it is to have diligent and mindful colleagues.

▮ Let's focus on the relationship with the Czech Academy of Sciences. Does it co-fund the Council?

As of 2019, the Council of Scientific Societies is a registered association. Before that it was, to a certain extent, part of the Czech Academy of Sciences; even the Learned Society was part of the Council for a while. Its secretariat was situated in the main CAS building on Národní Street, and its staff were initially employees of the Centre of Administration and Operations and then the CAS Head Office.

▮ What changed?

After 2016, a legal and economic vacuum in grant policy began to emerge. Grants were basically disbursed by the Academy to other societies, i.e., foreign entities. Additionally, there was a certain element of double-trackedness involved: grants for scientific, professional, popularisation or organisational activities, which the societies had to fund partly from their own resources, were disbursed by the Council. Grants for memberships or cooperation with

international organisations (of which ca. eighty percent of our societies are members) were disbursed directly by the Academy itself.

▮ What is the situation like today?

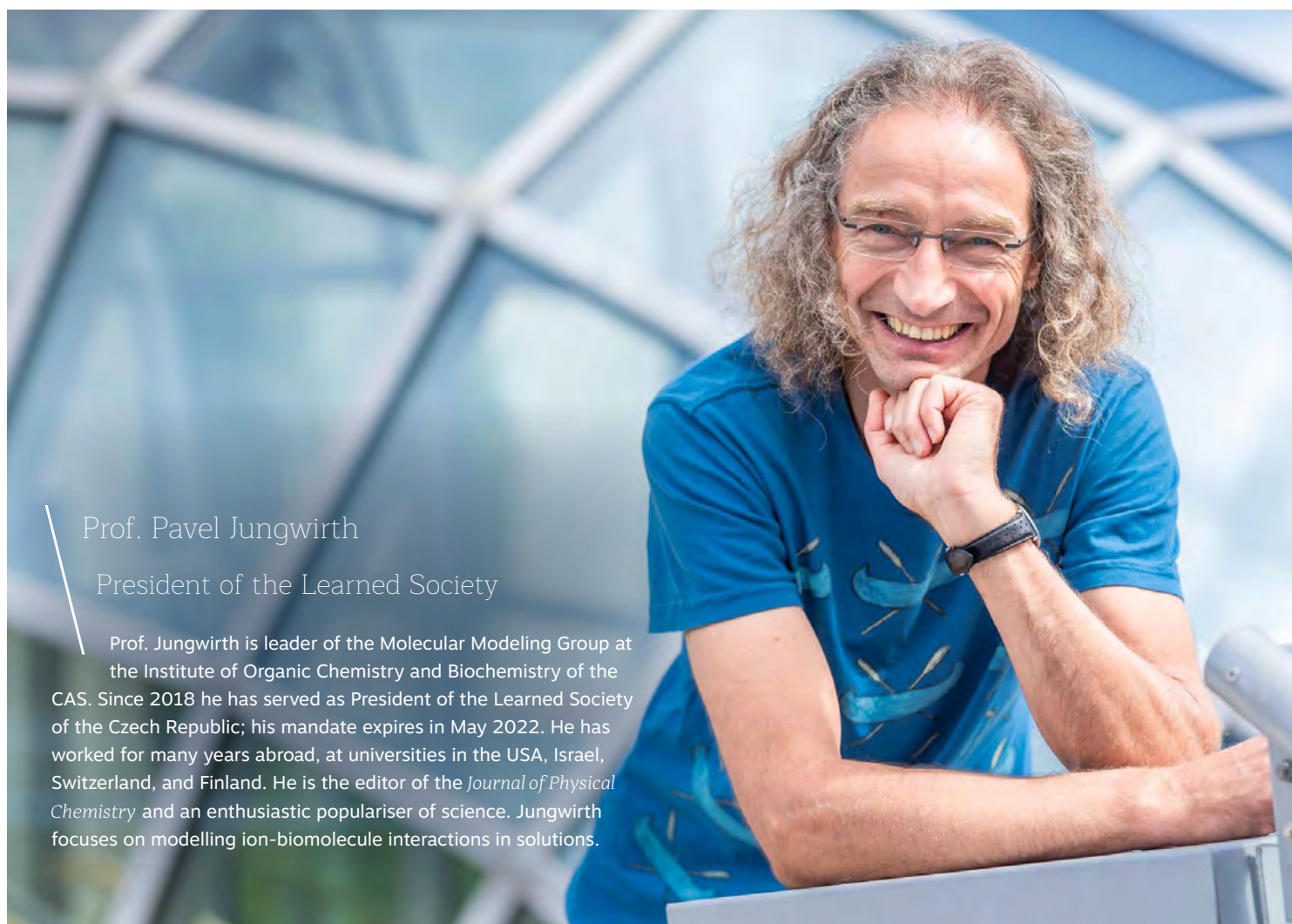
The Council of Scientific Societies is an autonomous legal entity. The Academy supports the Council by way of a project covering 100% of admin and operations costs, as the Council doesn't have its own member base. The Council then communicates with the other societies and submits an annual and financial report. The liaison is the Committee for the Cooperation of Scientific Societies under the Academy Council, chaired by Markéta Pravdová. I'd like to point out that however complicated the structure of internal communication of the Council may appear, the professional and interpersonal relationships are the best I can remember...

▮ At the end of April, you were successfully re-elected to the executive board. What is your vision for where you want to lead the Council in the coming period?

After thirty years, the Council has essentially become an autonomous, established entity with transparent relationships with both the Czech Academy of Sciences, especially its Academy Council, and all the societies. The word "vision" may evoke the intention to do one's work even better than has been done so far. I may surprise you: my wish is for everything to keep working as well as it has until now.

▮ What exactly do you mean by that?

Scientific societies are neither a research institute, whose job description includes striving to be the best, nor a university, which logically wants as many of its graduates as possible to attain important positions around the world. Societies comprise a sort of intermediary, often functioning at an international level, that brings together people who are passionate about something in their respective fields, where cooperation is not based on hierarchy, and where everyone is happy to learn from each other. I grew up in Czechoslovakia during the normalization era, working at the Academy as part of a more or less individualised collective, and I felt like there was something missing. It was after the Velvet Revolution that I suddenly realised what it was, as I began to work at the university. My mother used to say, "Make yourself useful through your work". This has been my driving force ever since. I think that by now I know a little bit about the workings of the Council and scientific societies and, of course, science and education. Undoubtedly, there are better researchers and better teachers. I'd say our "social bubble" has three main passions: science, teaching, popularisation. Like I said, scientific societies are a kind of "intersection" of these activities. And to retain the quality of this intersection, friendship, and mutual respect, because without them, nothing can be done properly – that is my "useful" vision... ●

Prof. Pavel Jungwirth

President of the Learned Society

Prof. Jungwirth is leader of the Molecular Modeling Group at the Institute of Organic Chemistry and Biochemistry of the CAS. Since 2018 he has served as President of the Learned Society of the Czech Republic; his mandate expires in May 2022. He has worked for many years abroad, at universities in the USA, Israel, Switzerland, and Finland. He is the editor of the *Journal of Physical Chemistry* and an enthusiastic populariser of science. Jungwirth focuses on modelling ion-biomolecule interactions in solutions.

A BEACON OF RATIONALITY AND SCIENCE

There are many specialised societies active in the Czech Republic. However, the Learned Society is the only one that represents natural and social sciences in equal measure. Its members are not united by their research field, but by their profession as scientists. The mission of the society is to promote free conduct of research and the dissemination of scientific knowledge.

Pavel Jungwirth from [the Institute of Organic Chemistry and Biochemistry of the CAS](#) has been in charge of [the Learned Society](#) (LS) for two years now. While his presidency was affected by the pandemic, he still managed to open the doors of this organisation to the public. In his view, the Learned Society should, first and foremost, play the role of an authoritative figure that can initiate social debates without itself claiming what is right or wrong.

How would Jungwirth assess his time in this top position within the LS? Which direction should the LS be heading and how would he describe the relationship between the LS and the Czech Academy of Sciences? With his presidency ending in May, he can look back and evaluate his time there.

! You are a renowned Czech scientist. How does a successful physical chemist become President of the Learned Society? Was it a long journey to get there?

To become president, you must first be a member. And it helps if you've also been active in the society for some time. The LS is supposed to represent eminent scientists, so a successful scientific career as such is definitely taken into consideration. I've been a member since 2009, President since 2020. I've always tried to push it a little further. But you can't drive a car from the backseat. That's why I decided a couple of years ago to run for president and try to become a figurative driver.

! Does acting as President interfere with your career as a scientist at all?

I'm keeping a close eye on this. Because at a certain age, a researcher starts to take on administrative positions and one day might find that they're suddenly not doing anything else. But the Learned Society is a bit like a "garden club". It may seem like I am the president of a large organisation and all, but it really doesn't take that much time to run the society... Well, I actually must admit it takes more time than I initially expected it to. But it's defi-

nately not a full-time job, like being a director of an institute or chairing the Academy. Plus, for it being an admin position, it's quite a creative job, in fact. It offers a great deal of leeway, which is another reason why I enjoy my time at the LS.

! So you still have plenty of time for research. What motivates and entertains you more? The presidency or engaging in research?

Above all, I'd have to say my own work, of course. But don't tell my colleagues at the Learned Society!

! In the A / Věda a výzkum magazine, you revealed that you are a "constant showman". How does this attitude manifest in an environment associated with serious and conservative scientific values? Or do you not necessarily perceive the Learned Society as such?

My style is to talk about serious matters in a lighter manner. Of course, I take the LS very seriously, but I don't want it to come across that way. However, you're definitely onto something. The LS used to be a bit of a private gentlemen's club. In principle, there was nothing wrong with that. However, one point on my agenda as President was to open our doors to the public and publicise our activities more – and in that respect, a certain element of showmanship is a must. The public doesn't care if we show them how serious we are and how well we understand everything.

! Apart from popularisation, what has been your aim in your role as president?

Popularisation was definitely the most important thing – to offer lectures, panel discussions, to be more in touch with the public. Our intention is to create a space for stimulating debate and to keep it within boundaries of rationality, which I think we're capable of – though it can be difficult at times. I believe that these imaginary boundaries are encompassing enough to allow for other interesting opinions that may not be in line with my personal views. In my role as president, I am now also very much involved in the inner life of the LS, which I used to put on the back burner a bit. I've been catching up in recent months.

! Does being President of the Learned Society also help you professionally – for instance, by raising the profile of your field?

It's certainly a "brand name" that has a certain gravitas. When you say that an event is organised by the Learned Society, usually more people come. Moreover, we can hold our events in the representative premises of the Academy on Národní Street. Sure, even religious services can be held in the open air. But when you hold them in a magnificent cathedral, it leaves a different, better impression on the audience.

! What is the relationship of the Learned Society to the Academy?

We aren't a society under the Academy, and we don't belong to any of its research institutes. On the other hand,

the Academy takes care of us like a mother figure. We are like the aforementioned "gardening club" – we run largely on membership dues and funding from the Academy. Of course, we also have other sponsors, but we receive about two million crowns a year from the Academy, which is not insignificant. Moreover, the Academy allows us to meet on its premises and borrow equipment, which is priceless help. I really see it as this kind of mother figure who doesn't really interfere with what we do. It's an ideal parent-child relationship. Although "she" cares for us, she doesn't see us as a "daughter company", which is important. We need to be able to extend our activities in various directions: be it universities or other research institutions. I think that our coexistence is set up in a great way, and all the Presidents of the Academy, past and present, deserve our thanks.

! How can a researcher become a member of the Learned Society? Do they have to be a certain age, have a certain reputation?

Incoming members are elected by the existing members. Ideally, we shouldn't have distinguished researchers or science popularisers running around on our streets who aren't LS members. There's no age limit, but members are usually older with few young people – I think the youngest one is forty. The oldest member was astronomer Luboš Perek, who died last year at the age of 101. He celebrated his centenary with us still in full force. I'm trying to rejuvenate the Learned Society a bit. It's amazing, actually: this is the last society where I can still feel young at fifty-six. But it must be said that the spirit of the LS is changing. The people who founded it in 1994 are gradually leaving – and with them a kind of founding ethos is disappearing. I believe now is the right time for a younger generation to step in to ensure the future of the LS in the long run. That was also one of my aims – for the society to achieve a certain "self-rejuvenating" ability, to shake things up a bit.

! Have you succeeded?

To a certain extent. For a long time, my presidency took on the form of crisis management. I took office during a pandemic and for a while it looked like all activity would be suspended. Fortunately, that didn't happen. We went partially digital and managed to organise many public debates and lectures. Readers can watch them on our [YouTube channel](#) (Czech only). Now there's a comeback of larger events, too. After our plenary assembly in May, for instance, we're holding a symposium on the future of energy. In addition, we've managed to expand beyond our little Czech pond. For example, we've established contact with the Academy of Science and Literature in Mainz, Germany, with experts there helping us prepare the symposium which is, of course, open to the public, so anyone interested in the topic of energy is welcome to attend. In a sense, the pandemic has helped us make our activities more visible. Many experts from the LS have provided valuable, useful comments on the topic to the media.

▮ Speaking of the media: don't you think the activities of the Learned Society are a bit neglected in the media?

It may have been so in the past. The Learned Society was rather closed off in that respect. Today we are active on social media and we cooperate with the media. This is primarily thanks to Ondřej Vrtiška, our PR guy and the editor-in-chief of the *Vesmír* magazine. In addition, we have our, I'd say, principal moderator, Kateřina Poláková from the science editorial staff of Czech Television, who is the face of our debates. The Learned Society thus garners personalities that the audience can then associate with it. But we don't want to be on TV just for the popularity. If we make things engaging enough, the media will come to us.

▮ What is the relationship of the Learned Society to the political sphere? Do you offer expert opinions and expertise to Czech politicians, for example?

In the case of the previous government, we didn't even consider doing so. Now, after many years, we've invited the Czech Prime Minister, the Minister of Education, Youth and Sports, and the Minister of Science, Research and Innovation to our plenary assembly. I hope that our president-elect, Libor Grubhoffer, who is currently serving as Vice President, will take advantage of this great opportunity for cooperation. He has better contacts with politicians and is more representative in this respect than I am. Of course, I don't want to tell him what to do, but it's definitely an important issue. The time is right, as it seems that politicians are willing to listen. I'm certain we will prove to be a reliable and good partner.

▮ In less than two years, in 2024, the Learned Society will celebrate its thirtieth birthday. How do you see its future?

In a positive light. I think we're off to a good start – we're gradually moving from a private gentleman's club to an open society. For my part, I'd like to see the Learned Society rejuvenated over time, while also expanding its interdisciplinarity even further. After all, that's what it's here for – a space where people can meet, collaborate, and exchange ideas from all fields of knowledge. We should try to make the Learned Society more visible, too, because I believe our activities are worth sharing with the public. In terms of our broader activities, some time ago we joined a global agenda of learned societies to spread the idea of humanist democracy and advocate rationality, truth, and human rights through concrete activities. For example, through our joint efforts, we succeeded in getting several Iranian researchers out of prison. We've also sent a substantial amount of money to help Ukraine, which garnered a positive response. We should continue in this direction. I'll be happy if we continue to play our role in society and provide a space for stimulating debate. In other words, if the Learned Society will be a sort of beacon of rationality, science, and open-minded discussion, I'll be satisfied. Who better to lead by example? •

fotogenická

The Photogenic Science 2022 competition is here

Science is not just a means to furthering knowledge; it has an artistic and aesthetic dimension as well. We're happy to launch the next edition of the *Věda fotogenická* (Photogenic Science) competition for researchers from the Czech Academy of Sciences!

You can look forward to new categories, including "Best Video". The winning entries will be showcased as part of an exhibition and the official calendar of our institution. You can submit your photos and videos through June 2022. More details to come in the May issue of the *AB / Academic Bulletin* e-magazine.

2022

(Naše) věda stojí za Ukrajinou aneb Demokraté všech zemí, spojme se!

Věda stojí za Ukrajinou. Tato slova na modrožlutém podkladě se na začátku ruské invaze objevila na webu Akademie věd. Vyjádřila osobní postoje českých vědců. Slogan ale můžeme vztáhnout i k politickému jevu *Pax democratica* neboli demokratický mír, který akademici zkoumají.

AB / Akademický bulletin 04 2022

Válka na Ukrajině je střetem hodnot demokracie proti diktatuře, konfliktem civilizace proti barbarství, pravdy proti lži. Proto jsou na straně Ukrajiny věda i demokraté.

Demokracie je nejmírumilovnější státní zřízení. Jde totiž o systém mírového řešení konfliktů. Demokratický mír platí jak vnitřně (obyvatelé demokracií mohou žít v relativním klidu, že je jejich vlastní stát nezavraždí), tak i mezinárodně (skutečné demokracie mezi sebou neválčí). Má to dokonce charakter jakéhosi empirického zákona, zřejmě jediného v sociálních vědách.

Platí však důležité omezení: tento mír panuje jen mezi plnohodnotnými demokraciemi navzájem (odborně se mluví o tzv. dyadickém míru). Agresivně vůči nedemokraciím ale nebrání – například USA čas od času válku rozpoutají, ale nikdy proti stejně či více demokratické zemi. Nebýt ruské nukleární hrozby, demokracie by už dávno přišly Ukrajině na pomoc.

Vizi demokratického míru postuloval Immanuel Kant. Muž, který též psal o obdivu k hvězdnému nebi nad hlavou a mravnímu zákonu v sobě a proslavil se imperativem, podle něhož by se člověk měl chovat tak, aby jeho pravidla chování mohla platit pro všechny. V pojednání *O věčném míru* (1795) načrtl utopickou vizi „konce historie“ dlouho před

Francisem Fukuyamou: pokud by se národní státy staly republikami (tj. demokraciemi), přestaly by mezi sebou válčit. V Kantově době ale bylo demokracií jen pár (Švýcarsko, USA a Francie) a přibývalo jich pomalu. Myšlenka demokratického míru tak byla na dlouho pozapomenuta. Ožila až díky americkému prezidentu Thomasi W. Wilsonovi, který otřesen krveprolitím první světové války vytvořil vizi světa, jenž by byl pro demokracii bezpečný.

SDÍLENÁ DEMOKRATICKÁ IDENTITA

Členstvím ve skupinách si vytváříme sociální identity. Ty ovlivňují, jak vnímáme druhé – členy naší skupiny také upřednostňujeme. Jak uvedla ve své studii Romana Trusínová ze [Sociologického ústavu AV ČR](#), samotné vědomí, že člověk je, nebo není členem určité společenské kategorie, s sebou většinou nese určitá očekávání, jak by se měl či neměl chovat.

Některé společenské identity si uvědomíme, až když dojde ke krizi: Češi a Moravané nejsou přemrštění vlastenci, ale bouřili se, když se rozpadalo Československo anebo když chtěli Slovinci zamezit tomu, aby nadále používali československou vlajku. Též v listopadu 1989 se v totalitou znormalizovaných občanech takřka přes noc objevil mocný vlastenecký a demokratický duch.

Cítí-li se člověk jako demokrat, což je silná získaná sociální kategorie, vnímá demokraty kdekoli na světě jako své příbuzné – či dokonce jako sebe sama! Francouzský *Le Monde* otiskl po útocích v New Yorku 11. září na titulní stráně: „My všichni jsme Američané“. Svět Francouzům solidaritu oplatil po útoku na časopis *Charlie Hebdo*: „Je suis Charlie.“

Naše výzkumy ukazují silnou identifikaci Čechů s Ukrajinci (soutit „velice často a silně“ zažívá 44 %, „obdiv k jejich odvaze“ 42 %). Ukrajinci jsou v situaci, kterou známe z let 1938 a 1968, když byla demokracie rdoušena u nás. Psychologická blízkost ukazuje na existenci jakési mezinárodní demokratické spřízněnosti, podstaty demokratického míru.

Demokratického ducha jsme hledali už dříve, ve výzkumu ne/demokratických mentalit. Našli jsme ho především v severní a západní Evropě. Například postoje Dánů naznačovaly, že je v této zemi až 95 % převážně sekulárních demokratů. I v ostatních starších členech EU se demokratičnost jevila spolehlivě nadpoloviční.

Demokratičnost se překvapivě prosadila i při našem výzkumu covidu. Ti, kdo se cítí být „součástí demokratické Evropy“, bývají očkováni až v 90 % – pouhá 3 % z nich věří hoaxům, zatímco z těch, kdo se součástí demokratické Evropy necítí, bývá očkováno jen 53 % a hoaxům věří 33 %.

Demokratické evropanství se prosazuje i dnes. Naše nejnovější měření kulturní identity v České republice ukazuje, že Putinova agrese posunula Čechy ještě více na Západ a ke zmíněné demokratické Evropě.

POLITICKÉ ŠARVÁTKY NA VĚDECKÉM TURFU

Současná situace je tak černobílá, jak tomu bylo v historii jen zřídka. Z pohledu morálky nic nemělo bránit, aby světem znělo: „My jsme Ukrajinci“.

Evropská federace psychologických asociací (The European Federation of Psychologists' Associations) provedla referendum a na přání 85 % členů zahájila proces vyloučení ruských asociací z federace. Mezinárodní asociace politické psychologie (International Society of Political Psychology) na svém webu též invazi Ukrajiny odsoudila.

Jinde ale došlo k vnitřním slovním válkám, v nichž delegáti často odráželi své kulturní stereotypy. Čeští a polští zástupci v referendu horovali pro jasné odmítnutí agrese. Stejně tak etnický Rus, který emigroval do Kanady, svá slova podepřel pohružkou rezignace na členství v asociaci. Američance to připomnělo „cancel culture“ a varovala proti rezignaci lidí s odlišnými postoji. Mladý Němec se mile, ale ne veřejně přidal k podpoře Ukrajinců, starší Němec se vyzpovídal z rodinné nacistické historie, ospravedlnil tím svůj pacifismus a nechuť protest proti Rusku podpořit. Odmítl i ukrajinskou bikoloru: „Vlajky jsou součástí problému.“ Navíc, když padl návrh prominout Ukrajincům poplatek na příštím kongresu, navrhl, ať přijedou zdarma i Rusové, když mají kvůli sankcím problém s platbami. Sklidil nevěřičný údiv Česky.

Maďarka se postavila proti politickým prohlášením vůči ruské agresi a vyjádřila obavu, aby se nehledělo špatně na ruské členy, protože „oni nejsou Putin“. Novozélandčanka vyjádřila obavu, že by asociace mohla být nařčena z eurocentrismu, což je trvalý problém, a sdílela obavu, jestli ruským členům neuškodí, kdyby asociace užila slova „válka“.

Ind na přímý dotaz kontroval, že Indie nekritizuje Rusko, neb SSSR byl v kritických časech vždy na straně Indie a Rusko jí dodává zbraně – ostatně válka na Ukrajině je pro Indý západní, tedy euroamerickou. Etnický Keňan žijící v Holandsku si postěžoval, že se s Ukrajinou dělá příliš cavyků („too much fuss“), zkritizoval evropský rasismus neb bílí Ukrajinci bránili Afričanům v evakuaci, a tak by se mělo protestovat proti bílým Ukrajincům.

Totéž stanovisko jinde vyjádřil i Jihoafričan, kritizoval Polsko, že neonacisticky bránilo africkým studentům v útěku z válečné vřavy. Připojil též kritiku Volodymyra Zelenského za stažení vojáků z Konga a uzavřel slovy, že vůdcovství nespočívá v tom přidat se ke smečce, ale odvést smečku od hostility a démonizace, mosty se nemají bořit, ale stavět.

Závěr byl, že jedna z asociací neudělala nic a druhá uveřejnila větu o nenásilí a jakýsi „disclaimer“, že asociace nedělá politická prohlášení o národních či domácích konfliktech a ukrutnostech a že podporuje všechny členy.

Konkrétní pohled do výměny učenců demokratických zemí je poněkud děsivý. Jak sjednotit demokraty, když to ani „vědátory“ nedokážou? S demokratickým mírem to není jednoduché, maně se vybaví dovětek Jana Masaryka: „Pravda vítězí, ale dá to fušku.“

Možná jste se také zúčastnili sporů, v nichž šlo alespoň o to zveřejnit proukrajinské prohlášení či bikoloru? Uvítám postřehy na martina.klicperova@praha.psu.cas.cz.

STŘET CIVILIZACÍ

Na začátku války nás dojímalý nenásilné protesty ukrajinských civilistů proti ruským vetřelcům. Padaly návrhy, ať Ukrajina a její statečný prezident dostanou Nobelovu cenu míru. Prezident Putin ale předvedl brutalitu a zmar, jaké si v Evropě už nikdo neuměl představit – chybějí nám pro ně i slova. Zvířecí výrazy se zde nehodí. Putinovi se začalo říkat „Putler“ a slovo ruský se na sítích píše „ruSSký“. Mnozí ale mají za to, že nacismus překonala krutost a primitivismus Rusů a jejich žoldáků.

Vyšší morálka obránců okupanty nepovznesla. Naopak, celý svět je otupován mediálním obrazem ruských okupantů, kteří šokují mučením, drancováním a závistnou destrukcí toho, co nemohou ukrást. „Nenávidím Rusy za to, že ze mne udělali vraha,“ postěžoval si ukrajinský sniper *Timesům*. Tlumočil tak jistě pocity mnoha ukrajinských vojáků – tátů a často i matek, kteří by raději byli u rodin.

Jsme svědky huntingtonovského „střetu civilizací“. V jednom okamžiku vidíme ruské dílo – města srovnaná se zemí, umučené civilisty v masových hrobech a ukradené záchody. Vzápětí, z jiného kouta světa, slyšíme o zázracích moderní forenzní technologie a právní vyjádření o presumpci nevinny, kolektivní nevině a nedostatku informací pro dokázání skutečného úmyslu, kdybychom chtěli řádění označit jako genocidu.

Mohlo se všemu předejít? Prorocky v současnosti zní slova prezidenta Václava Havla. Již v r. 1990 na dotaz, jak může zahraničí pomoci Československu, reagoval: „Má odpověď je paradoxní, jako ostatně celý můj život: nejvíc nám pomůžete, když pomůžete Sovětskému svazu na jeho sice nezvratné, ale přesto nesmírně komplikované cestě k demokracii.“

Demokracie se zakládá na slušnosti a Rusko se snaží svou brutalitou i promyšleným rozeštváváním spojenců nás všechny stahovat na svou politováníhodnou úroveň. Pro demokracii i demokraty jde o velkou výzvu. •

Do rubriky **Názory** můžete posílat své příspěvky včetně reakcí na články, které v e-časopisu **AB / Akademický bulletin** uveřejňujeme.

SVÉ NÁZORY A KOMENTÁŘE POSÍLEJTE NA
cernoch@ssc.cas.cz.

16TH INTERNATIONAL CONGRESS OF HISTOCHEMISTRY AND CYTOCHEMISTRY

28 August - 31 August 2022 **PRAGUE**

16th International Congress of Histochemistry and Cytochemistry

It is a great pleasure to invite you to the 16th International Congress of Histochemistry and Cytochemistry (ICHC) in August 28–31, 2022, Prague, Czechia. ICHC brings together worldwide histochemists to exchange information, discuss latest topics and contribute to scientific progress. This year's ICHC features high profile International speakers including Nobel prize laureate Stefan Hell. The event takes place at the Vienna House Diplomat Prague, which provides space for a rich commercial exhibition. ICHC social program includes an exclusive Gala dinner in the famous Municipal House, and a Beer party on the premises of the Strahov Monastery Brewery. Find more details and register at www.ichc.website.

Important dates: 15 May 2022 (Early registration), 30 June 2022 (Standard registration), from 1 July 2022 (Late registration)

Věda fotogenická 2022 startuje

Věda není jen cesta k poznání a šíření znalostí, ale má také svůj umělecký a estetický rozměr – startuje další ročník soutěže Věda fotogenická pro vědce a vědkyně z pracovišť Akademie věd ČR.

Těšit se můžete na nové kategorie včetně „Nejlepší video“. Vítězné snímky se představí na výstavě a též v reprezentativním kalendáři naší instituce. Fotografie a videa můžete přihlašovat během května a června 2022. Více informací přineseme v květnovém čísle e-časopisu AB / Akademický bulletin.

Milé kolegyně, milí kolegové,

ve dnech 2.–4. června 2022 se uskuteční další ročník Veletrhu vědy. Srdečně vás i vaše rodinné příslušníky zveme nejen na něj, ale také na setkání zaměstnanců Akademie věd ČR. Koná se **3. června 2022 od 18:30 hod.** po zavírací době Veletrhu vědy v kongresovém sále a v přilehlých prostorách PVA EXPO Praha-Letňany. Čeká vás občerstvení, doprovodný program pro děti i dospělé, a zejména příležitost si v neformální a přátelské atmosféře pohovořit s předsedkyní Akademie věd ČR Evou Zažímalovou i dalšími hosty o všem, co vás zajímá.

Akademie věd
České republiky

www.veletrhvedy.cz

VELETRH VĚDY

NEJVĚTŠÍ VĚDECKÁ UDÁLOST V ČR!

2.–4. 6. 2022

PVA EXPO PRAHA

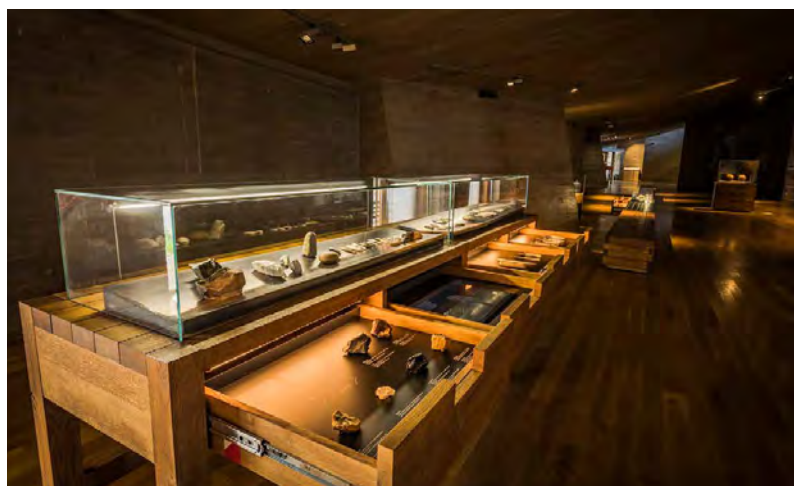
VSTUP ZDARMA

MÍSTO, KDE ŽILI lovci mamutů

Archeopark Pavlov zpřístupňuje jednu z nejvýznamnějších pravěkých lokalit doby lovců mamutů na světě. Areál na svazích hřebene Pálavy získal díky netradičnímu architektonickému pojetí cenu Stavba roku 2016.

Unikátní skládka mamutích kostí, jež zůstala po odkrytí na původním místě, ukazuje práci vědců z brněnského [Archeologického ústavu AV ČR](#). Najdeme zde například také repliku dolnověstonického hrobu tří mladých jedinců přibližující pohřební ritus, o estetickém cítění vypovídají vystavené umělecké předměty, mezi nimiž nechybějí sošky venuší či plastiky zvířat. Expozice nezapomíná ani na historii těchto výzkumů, které jsou tradičně spojeny s nálezem Věstonické venuše, a vyzdvihuje nejcennější objevy. Patří k nim soubor kosterních pozůstatků moderního člověka – nejstarší, jaký má antropologie v současnosti k dispozici – a také důkazy technologií, které ve zdejší lokalitě lidé použili snad vůbec poprvé – výroba keramiky, tkaní látek či broušení kamene. Provoz [Archeoparku Pavlov](#) zajišťuje Regionální muzeum v Mikulově.

STŘEDOVĚKÉ VENKOVSKÉ KOSTELY VÝCHODNÍCH ČECH Archidiakonát hradecký do roku 1378

Dalibor Prix, Eliška Racková, Jiří Slavík

[Artefactum](#), 2022

Kniha vychází z výsledků pětiletého systematického studia středověké východočeské sakrální architektury. Množství dosažených zjištění dovoluje představit románské a gotické východočeské církevní stavby v uceleném pohledu, který pro severovýchodočeské teritorium dosud nebyl publikován. Kniha je složena ze dvou vzájemně provázaných částí: v první jsou seřazeny studie věnované středověké historii východních Čech s přihlédnutím k vývoji osídlení a zobecňující problematiku venkovských farních a filiálních kostelů, včetně rozboru společenských, liturgických a provozních funkcí staveb, jednotlivých složek jejich dispozic a postižení proměn těchto vztahů v závislosti na změnách ritu. Z nich potom vychází celistvé podání architektonického vývoje od 12. po polovinu 16. století. Druhou složkou je systematický katalog zahrnující 78 staveb z území středověkého hradeckého arcijáhenství/arciděkanátu.

REPUBLIKA PRÁVNÍKŮ

Jan Kober

[Academia](#), Praha 2022

Kolektivní monografie, jejímž editorem je Jan Kober z [Ústavu státu a práva AV ČR](#), přináší příspěvky přibližující problematiku účasti právníků ve společnosti nově vzniklého státu. Mnohé kapitoly se věnuje situaci na Slovensku, kde bylo nutné vytvářet nové personální struktury především v soudnictví a ve státní správě. Založením nové Univerzity Komenského v Bratislavě byl položen předpoklad pro vznik slovenské právní vědy a pro rozvoj slovenského právního pojmosloví. Jiné příspěvky reflektují důležité právní reformy své doby – hlavním cílem bylo sjednocení předlitavské a zalitavské právní oblasti Československa, na němž se od 20. let intenzivně pracovalo a mnohé se i připravilo a vykonalo – nebo reformy v oblasti státní služby či úpravy týkající se zkrácení pracovní doby a omezení noční práce.

ZAHRÁDKÁŘSKÉ OSADY ANEB Proč neztrácet půdu pod nohama

Barbora Duží, Naďa Johanisová, Jan Vávra (ed.)

[Ústav geoniky AV ČR](#), 2022

Málokterá činnost je v Česku tak oblíbená jako zahrádkaření. Z dlouhodobých výzkumů víme, že čtyři z deseti českých domácností si pěstují na zahrádkách ovoce či zeleninu a tato aktivita má důležité sociální, environmentální, ale i lokálně politické souvislosti. Specifickou podobou zahrádkaření jsou městské zahrádkářské osady, kterým je věnována tato kniha. Ačkoli má zahrádkaření v Česku dlouhou tradici a v posledních letech lze dokonce mluvit o rostoucím zájmu o pěstování potravin, klasické zahrádkářské osady z českých měst spíše mizí. Důvodem je zejména jejich přeměna na zastavěné území. Obce totiž příliš často pod tlakem developerů nedoceňují skutečné přínosy zahrádek pro své území a obyvatele.

VĚDCI SE V NOVÉ KNIZE OHLÍŽEJÍ za dějinami experimentální botaniky

Na cestu ke čtenářům se vydává publikace *Experimentální botanika ve vzpomínkách vědců*. V literární kavárně Academia ji 26. dubna 2022 pokřtil někdejší ředitel *Masarykova ústavu a Archivu AV ČR* Luboš Velek. „Je celkem šťastné, když botanici fušují do historie. Méně šťastné by bylo, pokud by se historici naopak pletli do botaniky. Kniha, aniž to bylo záměrem, vyšla u příležitosti šedesátého výročí založení Ústavu experimentální botaniky v roce 1962. Sice jde o kouzlo nechtěného, ale je to symptomatické. Přeji knize i vašemu pracovišti mnoho úspěchů,“ řekl Luboš Velek, jehož domovský ústav se na přípravách publikace rovněž podílel.

Kniha mapuje historii *Ústavu experimentální botaniky AV ČR* a v širším smyslu poskytuje také pohled, v jakých podmínkách se od počátku padesátých let 20. století v Československu postupně rozvíjel výzkum rostlinné biologie. Duchovní otec publikace a nestor tohoto pracoviště Jan Krekule na křtu připomněl, že vznikla na poslední možnou chvíli. Autoři kombinovali studium historických archivů s osobními vzpomínkami – často více než půlstoletí vzdálenými. „Příprava zabrala několik let a pamětníků postupně ubývalo. Je smutné, že ne všichni se dožili vydání knížky, na níž se podíleli. I jim ale patří naše velké poděkování,“ doplnil Jan Krekule.

Ředitel Ústavu experimentální botaniky AV ČR Martin Vágner poznamenal, že o přípravu a vydání knihy se nejvíce zasloužili tři lidé. „Jan Krekule, který již téměř šedesát let pracuje v našem ústavu, je otcem myšlenky a po celou dobu příprav byl hlavním organizátorem. Dlouho mu

pomáhal Miroslav Kamínek, jenž ale v roce 2020 zemřel. Oba byli dlouholetými kolegy, kteří prožili dějiny ústavu od samého začátku,“ vyzdvihl a dodal, že „archeologickou“ práci v archivech odvedl Jan Kolář – vědec o dvě generace mladší, který dovedl celé dílo až do finále.

Knihu, kterou doprovází více než 200 dobových fotografií, vydalo Nakladatelství Academia ve spolupráci s Ústavem experimentální botaniky AV ČR.

MAGNESIA LITERA 2022: uspěla publikace Jana Žďárka *Ohrožení hmyzem?*

Letošní ročník knižních cen Magnesia Litera vyvrcholil 10. dubna 2022 vyhlášením vítězů v jedenácti kategoriích. Literu za nejlepší naučnou knihu získal Jan Žďárek za publikaci *Ohrožení hmyzem?*, kterou v loňském roce vydalo Nakladatelství Academia.

Kniha pro odborníky i poučené laiky se zájmem o hmyzí říši podává putavé svědectví o pokrocích v poznávání života a chování hmyzu za posledních čtyřicet let od prvního vydání úspěšné prvotiny Jana Žďárka *Neobvyklá setkání*. V důsledku prudkého technologického rozvoje výzkumných metod a nebývalého nárůstu počtu badatelských týmů se obraz našich šesti nohých spoluobyva-

tel planety tak rozkošatěl a zpopularizoval, že neobvyklost setkávání s nimi se víceméně vytratila. Rozšířené vydání proto změnilo i titul s ohledem na to, aby reflektovalo celoživotní zkušenosti a osobní pohled entomologa-veterána na předmět jeho zájmu, lásky a také obdivu.

„Na tváři naší knížky, a zdůrazňuji že naší, se podílelo mnoho lidí, za což bych jim rád poděkoval. Chci také vyzdvihnout ekonomickou odvahu Nakladatelství Academia, že zakoupilo drahé fotografie. Bez nich by bylo obtížné si detailně představit, že hmyzí říše není vůbec žádné sci-fi,“ uvedl při ceremoniálu Jan Žďárek.

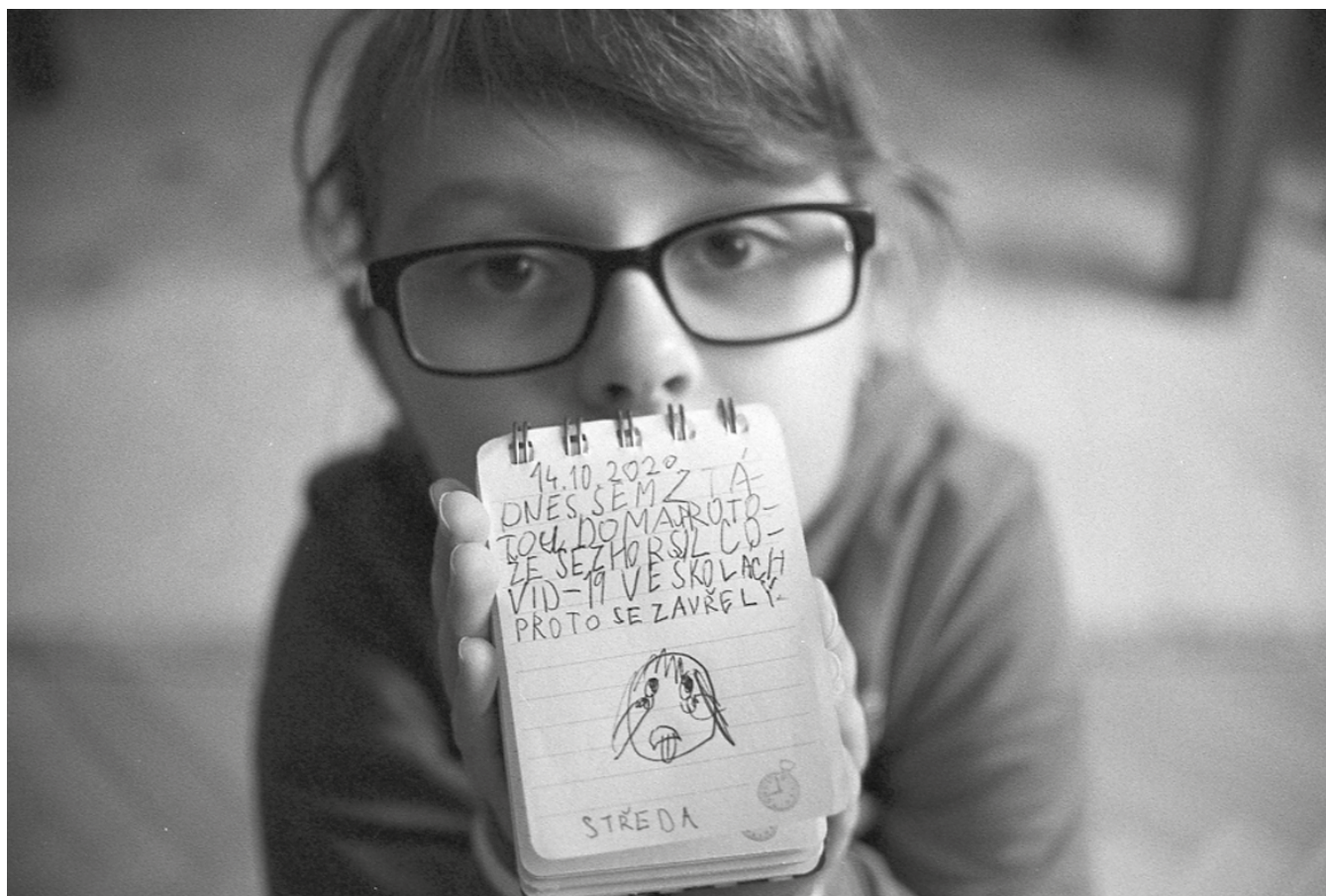
In the years to come, one of the priorities of the Czech Republic is to become a European leader in science and research. This is also why the Czech Academy of Sciences will play an active role in the Czech Presidency of the Council of the European Union. The proposed objectives and more were presented by the 59th session of the Academy Assembly, which took place at the National House Vinohrady in Prague on 20 April 2022 in the presence of Prime Minister Petr Fiala and Minister for Science, Research and Innovation Helena Langšádlová. The Czech Presidency of the Council of the EU is set to begin on 1 July 2022. The participants of the Academy Assembly therefore also got acquainted with the three areas that the Czech Presidency wishes to focus on in terms of science and research.

Dozens of new books on contemporary Japan have been gifted to the General Library of the Oriental Institute of the CAS. The books were donated by the Nippon Foundation and presented by His Excellency Hideo Suzuki, the

Ambassador of Japan to the Czech Republic, on 7 April 2022. The General Library of the Oriental Institute of the CAS is open not only to researchers, but also to the public interested in Asian Studies.

Astronomers from the Ondřejov Observatory of the Astronomical Institute of the CAS have modernised and assumed responsibility of the ESO 1.52-metre telescope of the European Southern Observatory La Silla in Chile. Operated remotely from the Czech Republic, it will be used to search the universe for new exoplanets and a planet similar to our Earth. The Czech researchers plan to participate with their observations on missions of the European Space Agency.

The forms of agriculture used today have negative impacts on the environment. Our methods of food production need to change, and the alternative may be so-called regenerative agriculture. A report was published by EASAC, an association of the National Academies of Science of the EU Member States, Norway, Switzerland, and the UK. •

VĚDA FOTOGENICKÁ

TIBOR MOŠKO

Ústav experimentální medicíny AV ČR

Lockdown: Od středy 14. 10. 2020 platí v ČR nová krizová opatření... Zavírají se všechny školy s výjimkou mateřských škol... Pro rodiče chodící do práce komplikovaná situace...

A VĚDA A VÝZKUM

Akademie věd
České republiky

Oficiální magazín AV ČR

Populárně-naučné časopisy **ZDARMA**

Všechna periodika, která Akademie věd ČR vydává,
jsou zdarma **online** na stránkách www.avcr.cz/casopisy.

www.avcr.cz

AKADEMICKÝ BULLETIN

Akademie věd
České republiky

Vydává

Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.
Národní 1009/3, 110 00 Praha 1
IČO 60457856

Adresa redakce

Odbor akademických médií DVV SSČ AV ČR
Národní 1009/3, 110 00 Praha 1
tel.: +420 221 403 513
e-mail: wernerova@ssc.cas.cz

Šéfredaktor

Viktor Černoch
e-mail: cernoch@ssc.cas.cz

Editor

Luděk Svoboda
e-mail: svobodaludek@ssc.cas.cz

Redaktoři

Jan Hanáček, Leona Matušková,
Zuzana Šprinclová a Markéta Wernerová

Fotografka

Jana Plavec

Produkční

Markéta Wernerová

Korektorka

Irena Vítková

Překladatelka

Tereza Novická

Grafika

Josef Landergott a Luděk Svoboda

Redakční rada

Markéta Pravdová (předsedkyně), Ondřej Beránek (místopředseda),
Martin Bílej, Eva Doležalová, Zdeněk Havlas, Jiří Chýla, Jiří Ludvík,
Ilona Müllerová a Kateřina Sobotková

Elektronický měsíčník *AB / Akademický bulletin* vychází jednou měsíčně kromě července a srpna (10× ročně) výlučně pro vnitřní potřebu Akademie věd ČR. Uzávěrka dalšího čísla je vždy **do konce předchozího měsíce**. Číslo 4/2022 vyšlo 28. dubna 2022.

Jakékoli šíření části či celku v libovolné podobě je bez písemného souhlasu vydavatele výslovně zakázáno. Nevýžádané materiály se nevracejí. Za obsah inzercí redakce neodpovídá. Změny vyhrazeny.

Všechny texty stejně jako fotografie na str. 2, 4–5, 8–25, 27–28 jsou uvolněny pod svobodnou licencí CC BY-SA 3.0 CZ.

Máte námět na téma nebo byste chtěli přispět článkem do rubriky „Z pracovišť“? Napište nám na cernoch@ssc.cas.cz nebo svobodaludek@ssc.cas.cz.

www.avcr.cz

<https://cs-cz.facebook.com/akademieved/>

<https://www.instagram.com/akademievedcr/>

https://twitter.com/akademie_ved_cr